

Agata Sierbińska

Praktyki wizualne w czasach niepokojów społecznych – problem „sobowtórności”

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem dra hab. Wojciecha Michery

Streszczenie

Rozprawa doktorska poświęcona jest praktykom wizualnym związanym z katastrofą smoleńską. Katastrofa nie jest tu potraktowana jako przełomowe wydarzenie radykalnie przebudowujące życie społeczne, lecz jako przedmiot licznych przedstawień, wyobrażeń i fantazji, za pośrednictwem których negocjowane są hierarchie społeczne i tożsamości polityczne.

Celem dysertacji jest przyjrzenie się wybranym obrazom i zespołom praktyk, w których obrazy te uczestniczą. Kryteria wyboru przedmiotów analizy związane były z ich taktyczną użytecznością w kulturowym procesie konstruowania tożsamości politycznych. Samo pojęcie taktyk zostało tu zapożyczone od Michela de Certeau.

Podstawowym kontekstem metodologicznym dysertacji są studia nad kulturą wizualną (*visual culture studies*) – stosunkowo młoda dyscyplina naukowa, zainicjowana i rozwijana głównie w krajach anglosaskich, między innymi przez takich badaczy jak W.J.T. Mitchell czy Nicholas Mirzoeff. Zastosowanie rozpoznania tych teoretyków pozwala na równoprawne potraktowanie jednej strony obrazów o szerokim zasięgu czy uznawanych za doniosłe, z drugiej zaś – tych tworzonych oddolnie, cyrkulujących wśród niewielkich grup odbiorców. Wśród obrazów omówionych w rozprawie znalazły się: fotografie przedstawiające Donalda Tuska i Władimira Putina na miejscu katastrofy (reprodukowane na okładkach prawniczej prasy oraz używane i przerabiane w licznych memach internetowych), film propagandowy *Lider* opowiadający

o Jarosławie Kaczyńskim, tworzone przez anonimowych użytkowników portalu YouTube filmowe spekulacje na temat przyczyn katastrofy, *Smoleńsk* w reżyserii Antoniego Krauzego, dokumenty *Solidarni 2010* i *Krzyż* w reżyserii Ewy Stankiewicz.

Wszystkie te obraz analizowane są przy tym jako elementy złożonej sfery wizualności, ujmującej także działania o charakterze dyskursywnym i wyobraźniowym, zmierzające do skonstruowania definicji i granic polskiej wspólnoty.

Wiecznie niedokonany status tego zadania określany jest przez zawarty w tytule „problem «sobowtórności»”, który stanowi zarazem konceptualną ramę rozprawy. Ów problem odnosi się przede wszystkim do paradoksalnego statusu polskiej peryferyjności, w której wszelkie próby ustabilizowania tożsamości prowadzą do ustanowienia jej jako wewnętrznego pęknięcia, ujmowanego w dysertacji jako konflikt pomiędzy „zwolennikami normalizacji” a „obrońcami wspólnoty narodowej” (określenia Macieja Gduła). Polska peryferyjna tożsamość jest w tym sensie konstruowana poprzez spotkanie z innym, który znajduje się jednak w samym jej wnętrzu – przyjmując rolę absolutnego wroga czy sobowtóra-prześladowcy. Ten paradoks przejawia się w posmoleńskich praktykach wizualnych, które – po pierwsze – służą ujawnianiu niestosownej, uzurpatorskiej tożsamości owego „wewnętrznego innego” oraz – po drugie – wykluczaniu go ze wspólnoty w celu ochrony jej integralności i absolutnej jedności. Dwudzielna struktura dysertacji odzwierciedla dwutorowy i ambiwalentny charakter tych działań.

Koncepcja „sobowtórności” konstruowana jest w rozprawie zarówno z pomocą narzędzi teoretycznych (w szczególności –rozpoznań teorii postkolonialnej), jak i za pośrednictwem tekstów kultury (w tym dzieł literackich i filmowych), zapożyczonych z odrębnych kontekstów i

przekonstruowanych w taki sposób, by mogły posłużyć jako figury ilustrujące tę ramę konceptualną.

gate Swedish

